

Kritika

Pogledali smo 'Smrt na dopustu'. Kokan Mladenović vratio je britki humor na pozornicu Kerempuha, iskreno se smijemo samima sebi

Predstavu nosi vrhunski muški ansambl. Vilim Matula, Hrvoje Kečkeš, Tarik Filipović, Borko Perić i Filip Detelić prava su fešta zajedno na sceni

FOTO: LUKA DUBROJAK

Izuzetno pronicljiv redatelj, Mladenović je i izvrstan satiričar: motive i simboliku izvornika rendgenskim je vidom prepoznao, izdvojio i spretno autorski uobličio u niz izvanredno duhovitih replika kojima istodobno i nabraja simptome i gradi kliničku sliku bolesti i nudi lijek: humor. Iskreno se smijemo na vlastiti račun.

GEA VLAHOVIĆ

PRIJE 4 SATA

Govoreći o smrti kao književnoj opsesiji, portugalski nobelovac **Jose Saramago** ustvrdio je u jednom intervjuu, vođenom netom prije njegove smrti, kako “u smrti nema ničeg dramatičnog, osim što u procesu izgubite život”. A da bismo nastavili živjeti, moramo umrijeti.

Ta fantastična ironija polazište je njegova romana “Kolebanje smrti” (2005.), u kojemu temeljno ljudsko stanje – smrtnost – uzima kao predložak za igru zamjene uloga: što bi se dogodilo da čovjek postane besmrtn, a smrt dobije ljudskost? Što kad bi smrt odlučila uzeti predah, kad bi naprosto promijenila pravila? I, što kad bi se smrt – zaljubila?

U “Kolebanju smrti”, smrt čovjeku predaje svoje ultimativno oružje kojim ga drži u vječnom okruženju, a čovjek joj to vrati tako što je zavede, omađija. U zavodničkom plesu čovjeka i smrti započetom prije sto tisuća godina, čovjek napokon dobiva prednost: ona koja je predmetom njegovih vječnih opsesija, sada je opsjednuta njime. Smrt se zaljubljuje u čovjeka.

Krug ljubavi i smrti

Ljubav, dakle, pobjeđuje smrt. Osim što, naravno, ništa ne može pobijediti smrt. I tako u krug. Kad glazba prestane, ples staje. Opet smo na početku.

U kulturnoj imaginaciji kompletne ljudske povijesti, smrt nikad nismo zamišljali kao lijepu i milu, usamljenu djevojku. Ona je sve samo ne to. Saramago joj u svojem romanu daje upravo takvo obličje. Igra ide dalje: čovjek u kojega se ona zaljubljuje potpuno je bezličan primjerak ljudskog roda, time krajnje ironizirajući čovjeka, koji za sebe misli da je vrhunac božje kreacije.

Naime, u smrti smo svi isti. Saramago se poigrava dualnošću – ono što jest i što mislimo da jest; lice i naličje, stvarnost i onostranost, zavodljivi se tango odvija na tankoj granici gdje nije sigurno što kamo pripada. Gdje je sve moguće.

Zid teksta

I, tu gdje je sve moguće, što vidimo? Čovjeka koji podliježe svojim najnižim strastima. Dok smrt gleda na drugu stranu, cvjetaju koristoljublje, korupcija, pohlepa. Priča koja bi se gotovo mogla shvatiti kao komedija, zapravo je mračna kritika društva neprekidno latentno na rubu zapadanja u razne oblike autokracije i fašizma.

Jer, upravo je ljudsko društvo glavni lik ovog romana – smrt se kao lik pojavljuje tek negdje praktički pred sam kraj.

Ako ste ikada čitali Saramaga, znate da on piše jedinstvenim stilom; već na prvoj stranici “Kolebanja smrti” sudarit ćete se sa zidom teksta, upravni i neupravni govor teku kao jedna velika bujica.

Povratak satire

Ako ste ikada gledali predstavu srpskog redatelja **Kokana Mladenovića**, onda znate da on kazalište gotovo uvijek pretvara u metateatarski zabavljačko-dokumentaristički kovitlac društveno-politički kontekstualiziranih motiva i značenja.

Upravo je takva predstava “Smrt na dopustu” koju je Mladenović postavio u zagrebačkom Kerempuhu, njegov autorski projekt temeljen na motivima iz Saramagova romana. Postmodernistički koloplet simbola i ideja uzetih iz klasičnoga predloška, spojenih fragmentarno, u nizu kratkih sekvenci.

Jednom je jedna kritičarka Mladenovićev rukopis opisala kao “lunapark u kojem je **Brecht upoznao Montyja Pythona**“. Dodala bih tome, i visprene satiričke oštrice. Napokon se satira vratila u Kerempuh.

LUKA DUBROJA

Smrt u štrajku

U Saramagovom romanu, dvije su priče. U prvoj, smrt odlazi na dopust. Točno u ponoć na staru godinu (ne znamo koju), odlučila je obustaviti svako daljnje djelovanje: od sada pa nadalje, ljudi u ovoj (neimenovanoj katoličkoj) zemlji – neće umirati.

Besmrtnost isprva nailazi na oduševljenje stanovništva: ljudi su napokon pobijedili svojeg najvećeg protivnika. Međutim, početnu euforiju vrlo brzo zamjenjuju nepremostive posljedice koje bi takav scenarij imao u stvarnosti: svijet polako postaje prenapučen starima i nemoćnima, ranjenima, bolesnima, ali i dalje živima, koji pune bolnice i hospicije, kako se čini, do kraja vječnosti.

Ali, ljudi su snalažljivi. Vrlo brzo, razvija se lukrativno crno tržište smrću; naime, u susjednim se zemljama normalno i dalje umire – dovoljno je nogom kročiti preko granice i svatko tko je već trebao biti mrtav, napokon odlazi na vječna lovišta.

LUKA DUBROJA

Ples se nastavlja

Nakon sedam mjeseci, smrt proglašava svoj eksperiment završenim. Šalje pismo glavnom uredniku nacionalne televizije u kojem najavljuje da će se od ponoći istoga dana ponovo početi normalno umirati.

Spremna je, međutim, na sitnu koncesiju: ubuduće će svima koji trebaju umrijeti tjedan dana prije poslati obavijest, kako bi se stigli pripremiti. No, stvari se kompliciraju kad jedan ni po čemu poseban lik, pritom glazbenik, violončelist, odbija umrijeti. Sva pisma koja mu je smrt poslala vraćena su kao neisporučena.

Druga je priča neortodoksnim naslovnim likom povezana s prvom: smrt je toliko zaintrigirana violončelistom da mu odlučuje osobno uručiti pismo. Preuzima ljudsko obličje – pretvara se u ženu. A ta se žena u glazbenika zaljubljuje. I tako se nastavlja začarani ljubavni dvokorak čovjeka i vječnosti...

LUKA DUBROJA

Ringišpil motiva

Mladenovićeva predstava uzima te dvije odrednice – violončelistu i smrt u ženskom obličju – i povezuje ih (umjesto, kao u romanu, gdje je glazbena tema **Bach**) s temom Gudačkog kvarteta No 14 u d-molu **Franza Schuberta**, poznatom kao “Smrt i djevojka”.

Saramagova kritika kapitalizma i sentiš sa smrću skladatelja svjesnog da će uskoro umrijeti spajaju se u amalgam iz kojega se grana ringišpil motiva prisutnih u mnogim Mladenovićevim predstavama: osuda neoliberalizma, propitivanje hijerarhijskih konstelacija, odgovornosti države, uloge crkve, sprege politike i mafije, u konačnici – najnižih ljudskih nagona koji u okolnostima gubitka jasnih granica uvijek i bez iznimke uzimaju maha.

Estetika ovog redatelja uključuje miješanje začudnog i kabaretskog, ekstravagantnog i grotesknog, mjuzikla i drame, karakterizaciju kroz kontrapunktiranje dinamičnog i pasivnog, i uvijek vrlo pažljivo stratificiranu dijagnozu bolesti društva.

Promišljeni nesklad

Mladenović je vrhunski majstor asocijacija i izvrsno se dosjetio kao osnovni model ljudskog društva postaviti orkestar. Predstava počinje probom orkestra; svi sviraju kao jedan – lijevo smetalo je violončelist, koji smrt vidi na drugačiji način i odbija je svirati onako kako ju je Schubert zamislio. Njemu je smrt zavodljiva, nikako zastrašujuća.

LUKA DUBROJA

Ni po čemu poseban, ne osobito talentiran, glazbenik koji nije ni solist već tek dio gudačke sekcije, narušava ravnotežu kompletne strukture – postaje nemoguće izvesti ovo djelo. **Borko Perić** ga igra pasivizirano ali gotovo zabavljeno; beskrvnost lika neprekidno popušta pod naletima njegove glumačke punokrvnosti.

Taj promišljeni nesklad otpočетка je utkan u ovu režiju: dualna ideja Saramagova predloška transponirana je u disonancu kazališne igre. Dinamične društvene scene izmjenjuju se s onima kontemplativnog dueta zavođenja smrti (**Josipa Anković**) i violončelista.

Čovjek i usud

Zašto je smrt odlučila uzeti dopust? Isprva se ova odluka doima posve nemotiviranom – naprosto je tako odlučila. Paralelna priča, u kojoj se odvija (smrtonosna) ljubavna igra, daje odgovor na to pitanje: ne sviđa joj se što je postala komercijalna roba. Sa smrću se manipulira, od nje se radi spektakl. Izgubila je samopoštovanje.

U konačnici, svi uvijek misle na djevojku, a nitko se ne pita kako je smrt, kaže ona.

Čime ju je zarobio upravo neugledni glazbenik? Nije jasno. Na to pitanje ne odgovara ni ova predstava, niti Saramagov roman. Kao da je pisac namjerno iz jednadžbe isključio mitsku snagu umjetnosti, a redatelj to prihvatio. I ostavio čovjeka samog s usudom: ovako izgledamo, to smo mi. Obični smo. Smrt ne vidi razliku.

LUKA DUBROJA

Fešta muških lica

Pa, likovi u Mladenovićevoj “Smrti na dopustu” možda jesu “obični”, u smislu da je riječ o arhetipovima koje lako prepoznamo. Premijer, princ, kardinal, grobar, veleposlanik (...) odreda su karikirani stereotipi.

Ali umjetnost u ovom komadu nikako nije skrajnuta; ovu galeriju karaktera igra vrhunski muški ansambl koji i nosi čitavu predstavu: **Vilim Matula** (premijer), **Hrvoje Kečkeš** (prijestolonasljednik), **Tarik Filipović** (kardinal) i **Filip Detelić** (grobar), uz Borka Perića, prava su fešta zajedno na sceni.

Ženski dio ansambla nažalost im nije ravan, uz iznimku **Mirele Videk Hranjec**, koja je sjajna u ulogama ministrice zdravstva i intendantice nacionalnog kazališta.

Društvena kritika

Odlaskom smrti na dopust, pred svježe besmrtnim narodom otvaraju se bezdani kriza – zdravstva, gospodarstva, a otvaranjem mogućnosti organiziranog kriminala prevoženjem doskoro umrlih preko granice, i vanjskopolitičkih. Ne pomaže ni pozivanje na “zajedničku prošlost gdje smo se uvijek radovali tuđim grobovima i smrtima”; premijeri susjednih država neumoljivi su: zadržite si svoje (ne)mrtve.

Crkva je u stanju najviše alarmiranosti: već vjekovima krči ljudima put ka grobu; sad, kad je dotok smrti zatvoren, iznuruje ju se životom. Dok smrt živi, Crkva umire; život prije smrti oduzeo joj je jedinu valutu kojom barata – obećanje života u vječnosti.

LUKA DUBROJA

I grobari se žale: Mi bez smrti više nismo živi / Ako ne počnemo umirati, nema nam života. Predlažu vladi poseban program: iskapati rake i prodavati posljednja počivališta s doručkom na groblju otvorenog tipa, da budući leševi spremni i uzemljeni čekaju vječnost.

Smijeh je lijek

Zanimljivim autorskim postupkom inherentna dvojnost predloška perpetuirana uparivanjem Saramaga i Schuberta, te preplitanjem dviju priča suprotnih atmosfera i fokusa, proširena je i na dramski stil, pa tako ljubavna priča smrti i čelista, koja je u svojoj biti nadnaravna, ima izravnu interakciju među likovima, dok u drugoj narativnoj liniji, koja je parabola ljudskoga društva, ona ne postoji – likovi razgovaraju međusobno, ali se isključivo obraćaju publici.

Ima tu i elemenata grčke drame, i klaunerije, i songova (u predstavi uživo sudjeluju violončelistica **Franka Margeta** i pijanistica **Ana Krajnović**); Mladenović se poigrava i motivom izabranog naroda, izruguje gramzivosti, gluposti, oholosti, denuncira nacionalizme i sve oblike vlasti – monarhiju, civilnu državu, institucionaliziranu religiju.

Izuzetno pronicljiv redatelj, on je i izvrstan satiričar: motive i simboliku izvornika rendgenskim je vidom prepoznao, izdvojio i spretno autorski uobličio u niz izvanredno duhovitih replika kojima istodobno i nabraja simptome i gradi kliničku sliku bolesti i nudi lijek: humor. Iskreno se smijemo na vlastiti račun.

LUKA DUBROJA

Vrata su otvorena

Govoreći o ulozi književnosti, Saramago je u onom intervjuu s početka ovog teksta ustvrdio kako nije bitno je li ono što je napisano istinito. Bitno je samo je li uvjerljivo – onoga časa kad povjerujemo u nju, književnost dobiva opravdanje. Važan je samo užitak čitanja, s iluzijom ili bez nje. Iluzija se mora dozirati homeopatski, u malim dozama.

“Smrt na dopustu” Kokana Mladenovića u Kerempuhu razmeće se iluzijama, istodobno servirajući bujicu duhovitosti u malim dozama. Doista, već dugo nisam u tom kazalištu gledala predstavu koja toliko podsjeća na njegovo najbolje doba u devedesetima.

Nedavno sam [pisala](#) o tome da je Kerempuh u krizi identiteta, kao kazalište svojim predznakom obavezano na satiru koja je već neko vrijeme na umoru. Ravnateljica **Sonja Kovačić** dvije je godine čekala da se Mladenoviću otvori prostor u rasporedu za teatar u Prolazu Fadila Hadžića. Sad mogu reći da je ovom predstavom doista otvorila vrata za neko novo doba.

[premijera, Kerempuh, kokan mladenović,](#)

TELEGRAM

Vijesti	Najnovije	Magazin	Pratite nas	Plus
Vijesti	Rat u Ukrajini	Telesport	Facebook	Pretplata
Politika&Kriminal	Koronavirus	Super1	YouTube	Pošaljite nam vijest
Komentari	Hrvatska	PitanjeZdravlja	Instagram	Impressum
Biznis&Tech	Zagreb	OpenSpace	TikTok	Oglašavanje
Velike priče	Split		Twitter	Kontakt
Život	Rijeka		WhatsApp	Uvjeti korištenja
Kultura	Osijek		RSS	Pravila privatnosti

Sva prava pridržana © 2024 Telegram Media Grupa d.o.o.